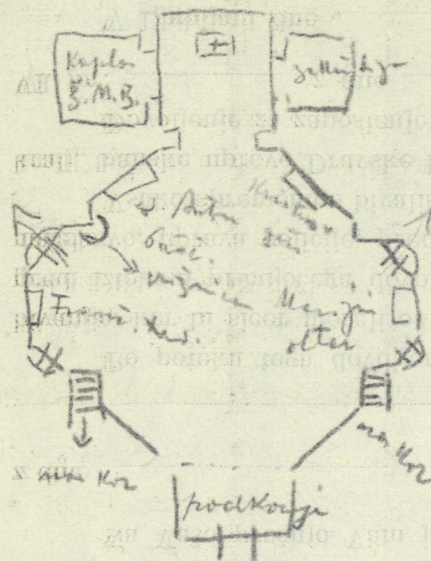

Baročna stavba. Na portalu zakristije napis s kronogramom: DVV SACER HINC

VITAE PIETAT.. MAGISTER

Križev pot lavaresken (Goetz?) in ne preveš kvaliteten; datiran 1859.

Zelo lep baročen vel.oltar. Kipa sv. Petra in Pavla sta drugega dela. Sreda 18.stol. Tudi stranski oltarji vsi zelo kvaliteten barok.

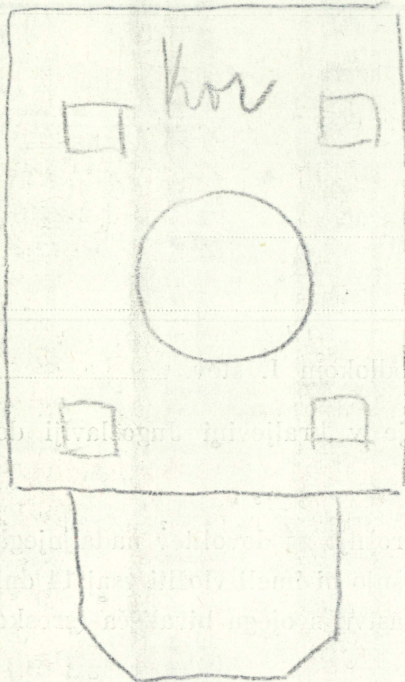
Prižnica najbrž istega dela kot slovenjegraška. Na knjigi sv. Luka letnica 1771.

Cevc, Zap. XXIII. str. 40.

8.febr.1956.

Stavba interesantna. Glavni prostor predstavlja plitva kupola, postavljena na 4 velike notranje slope, dočim je na zunanji prostor pravokoten. Prostorno lepo. Sorodno po arhit. zamisli Šmartnem pri Tranju. Sr. 18. stol. Dobra slikarija slikarja Brolla- dobra dekorativno, čeprav so podrobnosti okorne. Vel.oltar izredno bogat, ves zlat, ima napis: Deo sine Late orbi

Grupe

progentiae Reginae et sancto Martino episcopo
Cope tronori apposita MDLCCIIIIIIIIII
4 str. oltarji, vsi dobro kiparsko delo sr.
18.stol. Dragocena je prižnica, ki jo nosi
velik angelj, na balustradi pozlačeni re-
ljefi, nanašajoči se na pridigo, kipi 4 evan-
gelistov. Na strehi pa tempelj z 12 letnim
Jezusom in modrijani.

- Bel kovinski lesteneč 17.stol., s kipom sv.
Martina na vrhu. Križev pot delo Layerjeve
šole ima na 14.postaji letnico 1859 brez
podpisa. Znana kompozicija. V sev. kapeli
lep oltar žal.M.B. iz 1.pol.18.stol. in nad

zakristijo še eden iz srede z lepimi angelji.

Stele, LXIII, 14.5.1924, str.39'-41.

Tu je ena najlepših prižnic.

Stele, XXI, platnice spredaj.

Patriarh Johann je podaril z odločbo z dne 28.dec.1393 svojemu vazalu Hermanu
Celjskemu in njegovim dedičem o cerkva in far, med njimi tudi c.sv. Martina
v Ponikvi.

Prafara, posvečena sv. Martinu.

Pravilno orientirana cerkev stoji na robu vasi ter nudi ⁿimpozantⁿ pogled iz jugovzhodne strani. N. v. je 345m.

Viri in literatura: Farna kronika iz ca 1900, matične knjige od leta 1782, dalje, Franc Kos: Gradivo za zgodovino Slovencev III, Hans Pirchegger: Erläuterung zum hist. Atlas der Öster. Alpenländer, Wien 1940, Sergej Vrišar: Prižnici v Ponikvi in Slovenjem Gradcu, ZUZ nv 1959. Ves starejši farni arhiv je zgorel l. 1782. Ostal je le inventar iz l. 1763.

Cerkev sestavljajo: pravokotna ladja z razgibano oblikovanimi ogli, nad katere fasado se dviga prizmatičen zvonik, enako visok, toda precej ožji, pravokotno zaključeni prezbiterij s posnetimi ogli, kateremu sta na severu prizidana enako visoka kapela s posnetimi ogli ter med njo in ladjo pritlična shramba, na jugu pa enako oblikovana zakristija z oratorijem. Gradnja je kamenita, ometana. Strehe: Ladje sedlasta, presbiterija nižja strešasta, širših delov ladje in kapele strešaste, vse škrljeve, zakristije strešasta, angleški šifer, zvonikova čebulasta, pločevinasta. Shramba med ladjo in kapelo ima pultasto, pločevinasto streho.

Zunanjščina: Je impozantnih oblik, Vso stavbo opasuje plitev talni zidec in konkaven fabion, ki se na fasadi spremeni v profilirano gredo. Zvonikov del fasade izstopa za ca 30 cm. Ta del šlenita 2 pilastra, ostala dva dela po 2 pilastra. Fasada se nadaljuje okoli zaobljenih oglov ter jo zaključujeja pilastra. Vsi pilastri imajo poznobaročne kapitele, okrašene z lambrekini. V osi fasade se nahaja iz opeke in malte narejeni portal, ki je ppk ter vkom

poniran v pp okvir, katerega tvorita pilastra in profilirana greda. Vratni lok krasi rosete. Nad portalom je v osi ppk niša s profiliranim maltastim okvirom in karniso spodaj. Stranski polji poživljata 2 zelo visoki niši s profiliranimi maltastimi robovi, ki tvorijo kapetele, okrašene z letnico AN NO MDCC LVIII. Nad fasado se dviga zvonik, katerega ob zaobljenih oglih poživljajo lizene, zidec pa členi v 2 etaži. Njegovo fasado poživljata 2 ppk okni, ostale stene po eno ppk okno. Nad zvonovimi linami je kazališče ur, nad katerimi se preprosti fabionix polkrožno usloči. Stranska dela fasade prehajata preko 2 velikih volut k vertikali zvonika. Za fasado, ki je pojmovana kot "samostojna arhitektura", se razvija ladja, ki se razširi preko konveksnih oglov, poživljenih z manjšima nišama, okrašenima s karnisama in maltastimi okviri. Obe ladjini podožnici imata po 1 visoko ppk in razčlenjeno okno ter ob roboh preproste lizene. V vzhodnih konveksnih oglih sta nameščena oba stranska preprosta portala.

Prezbiterij ima v vzhodni polovici po 1 pp in nad njim lunetasto okno s stopničastim ostenjem, v zaključnici po okroglo lino.

Kapela ima v vzhodni podožnici in severni zaključnici po 1 luneto, mlajša shramba preprosto pp okno ter prestavljeni portal iz odgovarjajočega ladjinega okna ogle.

Zakristija ima v vzhodni podožnici spodaj kvadratno okno s stopničastim ostenjem, zgoraj luneto; južna zaključnica nekoliko višje k okno in zgoraj luneto, zapadna podožnica pp profiliran portal s preklado in kropilnikom z napisom : 17:L:I:C:35.

Vratnica vseh vhodov so večinoma mlajše.

Vsa zunajščina je okrasto tonirana in poživljena z belimi pasovi. Omet močno odpada, razpada pa tudi ladjino severno okno.

Notranjščina: Tlak je šamoten. Nosi letnico 1912, ki se nahaja nad nekdanjim vhomom v krpto velikosti 8 x 3.5 m. Prezbiterij se postopoma dviga za 2 stopnici.

Pevska empora je zidana ter počiva na banji z 2 sosvodnicama. Nahaja se pod zvonikom, sega pa s konkavnim lokom tudi nekoliko v ladjo. Centralno koncipiran ladjin prostor pokriva mogočna kupola, katero nosijo 4 kombinirani slopi, ki dajejo prostoru detaljasto obliko 4 divizioniranih konveksnih prostornih delov, katerih stranska se proti zapadu nadaljujeta za slopom a v dvoje ravnih velikih stopnišč, vodečih na pevsko emporo. Tako nastane v pravokotnem prostoru mogočna igra prostornih volumnov, ki je tipična za visoki barok in katere eden glavnih predstavnikov je pri nas ravno Ponikva. PPK slavolok spelje ladjin prostor v prezbiterij, katerega poživilja ta 2 para pilastrov, katerih prvi par je povezan s slavolokom z bogato profiliranim ogredjem. Obok je banja z 2 paroma sosvodnic ter 3-stranim zaključkom. Na levo se z nizkim slavolokom odpira kapela ŽMB, katero v oglih poživilja 4 pilastri, obteka preprosta greda, pokriva pa izredno visoka jajčasta kupola, ki je imela nekoč laterno in lastno streho.

Na desno vodi ušesast, pp portal s profilirano preklado v zakristijo in oratorij. Na portalu se nahaja kronogram: DVX saCer hInC eXIt Vitae pletat MagIster, kar da letnico 1735. Zakristijo pokriva ravenstrop z štukiranim štirilistom, tlak pa ima šamoten. V oratorij vodijo kamenite stopnice. Oratorij je tlakovan s šestkotno opeko, pokrit z enako kupolo, ki je nekoč imela laterno in lastno streho, kot kapela ŽMB ter se odpira v ladjo z velikim, zgoraj rahlo usločenim pdp oknom, ki ima preprosto, zidano, balustersko ograjo. Vso cerkveno notranjščino pokrivajo freske iz l. 1890, katere so izdelali Jakob in Antonio Brollo, Oswaldo Bierti in Janez Paschini, kot pravi napis nad zakristijskimi vrati. Nad glavnim oltarjem se na oboku nahaja sledeč stari kronogram: hIC reX eXspeCtat sVpreMVs, qxqVerite Dona 1737. Kronogram z letnico 1733(?) se je baje nahajal tudi nad oltarjem v kapeli ŽMB, ter se je glasil: feLIX/ qVaM nobIs/ IesV Cor VVLnere sVadet.

Oprava: Glavni oltar je lepo delo poznega baroka. Odlikuje ga izredna oblika -ca detajlov, tako da ga lahko smatramo za zelo bogatega, velikega in imponantnega. Menza je prizmatična, krasi jo relief duš v vicah, ki trpe v plamenih nad njimi pa se prikazujejo: Kristus, na katerega desnici kleče: Marija, Ana, Jožef, Franc Ksaverij, na levici pa Martin, Barbara, Janez Krstnik in Anton Padovanski.

Podstavek je širši od menze ter tvori podlago za obhodna loka. Predella, ki je prostorno močno razgibana in oblikuje obhodna loka, tvori podlago za nastavek ter plastiki, stebra in voluti nad obhodnima lokoma. Nastavek z mogočno osrednjo nišo, nosijo okrogel, kvadraten, uvit, kvadraten in okrogel steber ter ob strani voluta z obešeno draperijo in vratnicami. Slede golšasta, izredno bogato profilirana greda, ki se nad osrednjo nišo prekinе, da tvori zalomljen zvonasti okvir bogati rokokojski kartuši v temenu niše. Na njej se je nahajal kronogram: Deo/ sine Labe orbi prige/ nitae reginae et sancto/ Martino episcopo/ honoris appositae, kar daje letnica 1758.

Nato sledi atika, katero nosita slopa z volutami, nekakima obhodnima lokoma ter ponovno slopa s po 2 volutama. Atiko zaključuje lambrekinasta, golšasta greda, ki je prostorno in višinsko razgibana, krona pa jo BO. V osrednji niši je upodobljen sv. Martin, ki kleči in katerega nosijo angeli v nebo k Jezusu, ki se prikazuje na desni. Vso nišo izpolnjuje sicer nekaj baldahina katerega volute nosijo krono nad svetnikovo glavo. Pod svetnikom sta upodobljena klečeča kmet in vojak v takratnih modnih nošah. Po niši plavajo mnogi angeli, ki nosijo svetnikove attribute. Na straneh stojе med stebri nadnaravni kipi Franca Ksaverija in Janeza Nepomuka ter nad obhodnima lokoma Petra in Pavla. Nad njimi plavajo 4 angeli, ki nosijo tiaro, plamen eči meč in mrtvaško glavo, ključavnico in monštranco. V atiki je upodobljena Marijino vnebovzetje in kronanje v gloriji žarkov, angelov in oblakov, kateremu prisostvujeta tudi Adam in Eva, ter

nebroj angelov. Na nastavkovem ogredju klečita efeba, se prikazujeta angel-ski glavici, stojita vazi in na posebnih podstavkih Jožef in Janez Krstnik. Istočasen je krasen tabernakelj z baldahinom, pod katerim je plastično upodobljena zadnja večerja. Leta 1900 je bil predelan ter opremljen z novimi vratci. Od takrat sta stranska, klečeča angela, ki sta slabše kvalitete. Svečniki so pločevinasti, mlajši. Oltar je l. 1890 renoviral Anton Buta iz Kostrivnice. Oltar je iz l. 1758., ter dobro ohranjen.

Iso velja za balustrasto obhajilno mizo menzo, ki je v reliefu okrašena z baročno ornamentiko ter za korni klopi, katere krasi hermasi stebri ter k polju napolnjena z baročno ornamentiko v plitvem reliefu. Prižnica je ena najzanimivejših na našem področju. Po svoji arhitekturni zasnovi je običajnega koncepta, katerega tvori razgibana streha, valjasti balkon in noga, ki se zožuje proti tlor. Balkon je v tlorisu polkrožen, njegova ograja valjaksta in ob spodnjem robu izbočena. Profilirana zidca ter v enakih presledkih ponovljajoči se pilastri, spremljajo ograjo vzdolž balkona in strmih dohodnih stopnic. Noga prižnice se rahlo konveksno-konkavno obliko, ki jo prekinja profiliran venec, izteka v prisekani stožec. Zgornji del prižnice se pričinja z usločeno steno, ujeto med 2 masivni voluti, na katerih imaginarno počivata strehe z valovito razgibanimi in razčlenjenimi ogredjem. Na stehi kipi k višku paviljonska arhitektura, ki sloni na volutah in jo pokriva kupola, katere laterna izzveni v monogramu, obdanem od žarkov. Opisano konstrukcijo spremlja bogat plastični dekor. Na tleh stoji na kamenitem podstavku angel-atlant v mravni velikosti, ki je skupaj z množico angelov, puttov in glavice nosi prižnični balkon. Na zaključnem stebri stopniščne balustrade stoji na krogli manjši, a podoben angel. Na spodnjem robu balkona sede 4 evangelisti v plaščih s knjigami in simboli. Knjige jim počivajo na kolenih. V knjigah evangelista Marka sta letnici: 1771, ko je prižnica nastala in 1890, ko je Buta renoviral. Razpelo ~~knjižnic~~ prižnice pridržuje bradati duhovnik (Franc Ksaverij?), ki se kleče obrača navzdol in kaže na

križ. 6 reliefov, obdanih z rokokojsko vitico, krasi ograjo stopnic in balkona. Slede si prizori: Ezehiel govori kostem, ki oživljajo, Smrt nespokornega grešnika, Angel varuh, Kristus govori množici, Izročanje ključev in Vstajenje od mrtvih. Steno prižnice zavzema reliefna podoba Moze-sa, sprejemajočega zapovedi, ki je v usločenem okviru, obdanem z rokajskim vencem. Dva putta v poletu odgrinjata s čopki okrašeno zaveso, ki sili na dan iz prižnične stene. Na stropu baldahina je v sredini sv. Duh, angelske glavice pa krasijo notranji rob lambrekinaste draperije. Na ostrešju je prizor 12-letnega Jezusa v templju. Jezus sedi v kupolastem paviljonu na višjem mestu, ob levi stojita Marija in Jožef, zadaj se nabirajo oblaki. Pred templjem sedi v polrogu 5 pismoukov, ki se začudeni obračajo v cerkveni prostor. Oblečeni so v fantastična oblačila in plašče ter pokriti z raznimi pokrivali. Vaze in 2 putta dopolnjujejo živahnost na strehi. Izredna kiparska vnema je ustvarila opisano prižnico, ki bi ji težko našli enakovredne med domačimi spomeniki te vrste. Avtor prižnice ni znan, iskati pa ga bo v delavniškem izročilu Slovenjgradca in Rogatca, najverjetneje v rodbini Mersi, ki je delovala v obeh omenjenih krajih. Oltarja ob slavaloku sta enaka. Sestojita se iz zidane prizmatične menze, katero flankirata obli podstavek, visoke predelke, nastavka, katerega nosita 2 kanelirana kompozitna stebra z deli golšaste grede ter atike, flankirane od slopastih pilastrov. Osrednja niša je samostojino grajena, podpirata jo voluti. V atiki se nahaja pps slika opl. Atiki nimata tektonskega zaključka, ampak se končujeta z oblaki, v katerih je na levem oltarju Zveličar, na desnem pa BO.

V osrednji niši levega oltarja je Anton Puščavnik, ob straneh Lenart in Izidor, na ogredju klečita efeja, atična oljna slika predstavlja sv. škofa v predpeklju, nastavek in atiko pa flankirajo rokokojska ušesa. V desnem oltarju je v glavni niši bičani Jezus ob stebru, ob straneh Hieronim in s fes-om pokriti svetnik s križem, atična slika predstavlja meniha s

cvetečim križem v levici, s palmovo vejico s 3 kronami v desnici ter mečem preko glave in skozi prsa. Oba oltarja sta baročni deli dobre kvalitete, ki sta nastali po l. 1760. ki se omenjajo prvič šele v vizitacijskih zapiskih iz let 1766, 1773 in 1778. Oltarja ob stenah ladje sta nadaljna pendanta, šeprav si nista čisto enaka. Imata vidano prizmatično menzo in tabernakljest nastavek. Posvečena sta Francu Ksaveriju in MB rožnega venca. Vsakega krasijo po 3 kipi: Ignacija-Franca Ksaverija: Antona Padovanskega ter Joahima: MB z Dominikom in Klaro-Ano. Tabernaklja obeh oltarjev imata okrašena vrata: Marijin oltar ima v gornjem delu en front postavljeno sedečo MB z detetom, v spodnjem razpelo; Frančiškov oltar ima v gornjem delu vrat Terezijo, v spodnjem umirajočega Franca Ksaverija. Vsa omenjena dekoracija je izvedena v plitvem reliefu, in je mlajše delo. Oba oltarja imata lesene svečnike, katerih posebno lepi so baročni, rokajski, na Marijinem oltarju. Prvotna oltarja sta stala že v letu posvetitve cerkve 1760, a bolj v sredini ladje, župnik Ferdinand Feichtinger (1827 - 1835) ju je prestavil k stenam, pozneje sta bila predelana in odstranjeni nastavki (ca 1860). Oltar ŽMB je delo Martina Spillerja iz l. 1862. Je renesančnega dojma, toda držan v baročni tradiciji. Stal je 700 fl. Je dobro podobarsko delo, posebno Marijin kip. Spillerjevi sta tudi obe spovednici v kapeli. Krstilnik stoji pri južnem stranskem vhodu. Ima kvadratni betvast baluster, na katerem stoji marmoriran, piščalast bazen z lesenim nastavkom, katerega krona Jordanska skupina.

Orglje so iz l. 1857. Izdelal jih je Henaft Ebner, poslikal in pozlatil pa slikar Henrik Rostok l. 1858. So neogotske. Krase jih 2 vazi in ob straneh kipa Mihaela in angela s pozavno, ki so vsi baročni, vzeti bodisi iz starih orgelj ali oltarja. Leta 1899. jih je popravil Turk. Križev pot je kvalitetno delo iz sredine 19. stol., z letnico 1859. na 14. postaji. Kropilnik pri glavnih vratih ima napis: L: I: C: 35, oni pri južnih stranskih vratih je enak, toda brez napisa.

Cerkvenih klopi je še polovico baročnih.

Zakristijska omara je lepo, veliko delo baročnega mizarstva iz l. 1740.

Na srednjih vraticah ima napis: LIC/ IHS/ CMB/ 1740. Omara je dvodelna.

Spodnji del sestavlja 2 x 3 predalov, zgornji del, ki stoji na 2 ~~zlatih~~ uvitih stebrih pa 9 predalov v vratci, 7 predalov ter 6 kompozitnih stebričev. Vse omaro poživlja bogata intarzija, ki predstavlja zvzede in črte.

V zakristiji stoji tudi baročen intarzirani klečalnik, ki je enako delo kot omara, ter preprost, toda lep, ppk lavabo s profiliranim okvirom iz marmorja.

V oratoriju je stal prvotno oltar sv. Jožefa, sedaj se nahajajo ostanki oltarja Marije 7 žalosti, ki se je l. 1862. umaknil spillerjevemu.

Prizmatično-mento krasi lep antependij iz platna, poslikan z ~~dobro~~ podobo sv. Jožefa v otrokom v školjkastem okviru, obdanem z razpletenimi vrtnicami.

Oltarna azika je ob straneh okrašena z rezljano školjkovino, v sredini pa jo krasi podoba olje-les molečih angelov, ki častita v školjkasti kartuši sedečo Marijo 7 žalosti. Na atiki stojita 2 angela, na menzi pred atiko pa velik kip Marije. Vsi ostanki oltarja so baročno delo iz decenija 1750-60, ter srednje kvalitete.

V stenski omari oratorija se nahaja ca pol m ~~visok~~ velik kip vstalega Zveličarja, ki je zelo kvalitetno baročno delo.

Oprema: V shrambah pod kornima stopniščema stoji klečalnik, ki je enak onemu v zakristiji. V shrambi severno prezbiterija je vse BP.

V omari na pevski empori visi lepa dalmatika z aplikacijami vrtnic.

Od posodja je omeniti samo srebrni kelih, katerega je l. 1846. daroval A. M. Slomšek svoji rojstni fari ter monstranco, v katere nogo so vdelane podobe 4 evangelistov.

V cerkviⁱ se nahajajo : steklen in kovinski lestenec, baročen procesijski križ in Stuflesserjev kip Lurške MB iz l. 1896.

Zvonik: Zvonik je drzno postavljen nad fasado, tako da proti cerkvi počiva na 2 mogočnih slopih. Leta 1895. je bil ob priliki potresa precej razrahljan. V zvoniku stoji kip svetnice v naravni velikosti iz 18. stol. Zvonova sta 2: večji je KID-ov, železen, manjši je bronast, toda počen in močno zavarjen. Zgoraj ima napis: LAUS TIBI DOMINE 1774. Kraši ga baročna ornamentika in relief Križanja. Drugi relief je uničen.

Podstrešje: Oboki so kameniti. Zanimiva je gradnja stranskih kupol, katerim so odstranjen^{ili} laterne, ko so napravili l. 1887 sedanjo strešno konstrukcijo, ki je še zdrava in trdna.

Resume: Ponikva se prvič omenja v nepravi listini, narejeni l. 1170- 71 po originalu bl. Heme iz l. 1043., v kateri Hema poklanja krškemu samostanu dn. škofiji vse kar je imela v Podsavinju, razen Dramelj, Hotunj in Ponikve. Ponikva se je kmalu razvila v pomembnejši kraj, ker je tod mimo vodila stara cesta in so ohranjeni še še tudi ostanki neke naselbine pri Sreževici. Kdaj je nastala prafara se ne ve, a gotovo jo je ustanovil oglejski patriarh že v 12., mogoče celo v 11. stol. Prvi plebanus Henricus se omenja šele l. 1236. Poleg župnikov se omenjajo tudi svetni gospodje iz Ponikve. Tako l. 1203 Gundaforus officialis de Ponichi, l. 1213 Hermanus de Ponichil, l. 1220 dominus Meinhalmus de Ponikel in dominus Harmanus de Ponikle. To je bila ministerialska družina, ki je pozneje propadla. Prafara je z vsemi vikariati prešla l. 1494. pod patronat novomeškega kapitlja. Obsegala je v glavnem današnjo šmarsko dekanijo. Njene najstarejše podružnice so bile: Lemberg, kjer se l. 1262. omenja capella in 1319 samostojna duhovnija (lastniška cerkev), Šentjur 1340, Šmarje 1348, Zibika itd. Prvotna cerkev je bila romanska. O njej danes ni več sledu. Tudi o njenem izgledu nimamo podatkov, ker je ves stari arhiv pogorel leta 1782, z lesenim župniščem vred. Sedanjo cerkev je postavil župnik Martin Jurij Jurežič

(1732- 1760). Zgrajena je bila med leti 1732 in 1737, kvečjemu 1740. Zunanjščina z zvonikom vred je bila gotova leta 1758. Cerkev je bila posvečena l. 1760 in je takrat imela 7 oltarjev, vendar je prižnico dobila šele l. 1771. in sedanja stranska oltarja ob slavaloku po l. 1760. Vas je pogorela l. 1768 in l. 1782 (tudi župnišče), nikoli pa cerkev. Oprava je doživela spremembe za župnika Janeza Kešeta (1850- 1865): 3 oltarji, orglje, križev pot in Matije Vrečka, ki je l. 1890 dal cerkev preslikati in pozlatiti vse oltarje. Leta 1887. je dobila sedanjo strešasto konstrukcijo, s katero je izgubila slikovita kupolasto-laternasta zaključka obeh kapel.

Okolica: Okoli cerkve je bilo včasih pokopališče. To pokopališče je obdajalo taborno obzidje s 4 vogalnimi stolpi, v katerih so stanovali kaplani. Ostanki obzidja so še ohranjeni severno cerkve (tu je eden vhodnih stebrov), sledovi pa zapadno cerkve 6 m od fasade. Tu je bil tudi glavni vhod, katerega podboj je sedaj severno cerkve. Od mrtvašnice so vidni sledovi za kapelo ŽMB v organistovem vrtu. Pokopališče so v 18. stol. prestavili na Gmajno, l. 1830 pa uredili sedanje.

Župnišče: Staro leseno je pogorelo l. 1782. Do l. 1805 so postavili novega, ki je bilo z lesenim mostvožem zvezano s cerkvenim oratorijem. Stal je pravzaprav samo njegov zapadni del, vzhodni je obsegal le šolsko sobo. Leta 1863. je bilo poslopje popolnoma prezidano ter v njemu zgrajeno lepo stopnišče s stebričjem. Danes je župnišče enonadstropno ter obsega 7 x 3 okna ke osi.

Kaplanija: Od tabora je l. 1708 stal samo še eden stolp, ki je služil za kaplanovo stanovanje. Kaplanov je bilo v Ponikvi v 18. stol. še 6, ker je imela še vedno 7 filijal: vikariat v Dramljah, Št. Ilj, Uršulo, Ožbalta, Št. Vid, Završe in Marijo Dobje. Leta 1850. je bil demoliran še zadnji stolp

in odstranjeno pokopališko obzidje.

V sredi vasi stoji spominski oreh s ploščo iz l. 1912 ter ograjo iz l. 1929. Pod tem orehom je bil Slomšek pohvaljen l. 1812 kot najboljši učenec na Ponikvi.

Konservatorske opombe: Cerkev je v redu vzdrževana, vendar se ji močno lušči omet in poškodovano ima severno ladijsko okno.

Ostalo: V ponikvi stoji nadstropna hiša, ki obsega 6 x 4 okenska^e osi. V fasadi ima klasicistični portal z letnico 1843, na dvorišču ima slopaste arkade.

Opombe: Od Sloma proti vzhodu vodi cesta tlakovana z velikimi kameni timi ploščami, ki je baje ostanek stare rimske ceste. Križev pot je delo Layerjeve šole v tradicionalnih baročnih kompozicijah. Na 14. postaji je letnica 1859, a brez podpisa. Kovinski lesteneč v ladji je iz 17. stol. ter je na vrhu okrašen s kipom sv. Martina.

J. Curk: Celjska topografija (Šentjur), rkp. str. 67 - 70, zapiski 1960.

Pesem Jožefa Virka : Marija 7 žalosti

o posvečevanji novega njenega altarja na Ponikvi
23. marca 1861.

Drobtinice za leto 1869, leto XX, 1869, str. 306, 307

Pravokotno, baročno obokana ladja z banjo in sosovodnicami, s pilast-
trskimi kapiteli brez podaljškov navzgor. Na stropu dva štukirana okvira.

Prezbit. kvadrat s čez ogel postavljenimi pilastri in brez venca v st
v steni speljano šitrilistno, kupolo s križem od ogla do ogla z rozeto na
temenu, slični Križankam.

Na slavoloku letn. 1773 se nanaša pač na slikanje ladje. Na balustradi
so v slikanih rokoko okvirih sv. Gregor, žal.M.B. in sv. Jožef. Na svodu
nad korom sv. trojica, v glavnem okviru pa sv. Florijan v ~~vitezki~~ nebeški
gloriji obdan od 3 scen svojega trpeljnja. Slikarija nepznanega mojstra.

Na slavoloku sv. Barbara in sv. Mihael.

3 krasni oltarji. Veliki je edini iz sr. odn. 2 pol. 17. sto. dvig-
njen. V drugi pol.18. stol. restav. precej grobo na novo. Grebljice, s
svečniki in primeren tabernakelj iz 1.pol.18. stol.2 str. kipa dveh sv.
vojščakov(Primož in Felicijan) iz 1.pol.18. stol. ostalo prvotno .

Na podstavku letn. 1735, se nanaša na to prenovitev.
2 str. oltarja enakega dela, ki je zelo sorodno Muljavi, bržkone ista
delavnica. Oba isto leto, kot veliki(mogoče takrat prizidan sedanji
prezbiterij k starejši ladji) postavljena. Oba imata stare, lepe svečnik
iz lesa pristno polihromirane. Zelo bogati z vinsko trto viti stebri
anglejske glavice. Zelo baročno, ali spretno narejeni kipi. Sev. sv.
Barbare in svetnic mučenic, juž. sv. Mihael in 3 angelji.

Razmeroma dobro ohranjeno, nobene posebne procedure potrebni.

Prižnica klasično delo s okrasnimislikanim i okraski.

V niši pod korm nekoliko gorbo, baročni Ecce homo.

Zvonik pred fasado. Nad portalom novejši letn. 1731 -1928, ter na prekladi stara 1773.

4akristija ima na portalu let. 1771. Na sev. str. ladje prizidana odprta lepa lopa s stebri in loki s kipom sv. Florijana in slabo slikari=

Stele, XLVII, 11.7.1929, str. 64' - 66.

(St. Oswald).

Cerkev stoji na griču v m.v. 362 m. Orientirana proti jugu.

Viri in literatura: Farna kronika, Zgodnja Danica iz l. 1857.

Cerkev sestavljajo: pravokotna ladja, kateri je na vzhodu prizidana enako visoka, 3/8 zaključena kapela, na zapadu pa prizmatičen zvonik ter enako širok in visok, 3/8 zaključeni prezbiterij. Gradnja je kamenita, ometana; strehe enotna sedlasta, strešasta, opečna, zvonikova osemstrana, piramida-sta, škriljeva. Cerkev je manjšega formata.

Zunanjščina: Cerkev in zvonik sta brez talnega zidca, deloma ohranjeni profilirani fabion je ob cerkvi kamenit, ob kapeli pa opečen.

Fasada je zelo preprosta. Poživljajo jo razčlenjeni portal z volutas tim sklepnikom, ravno, profilirano gredo, enakima kriloma in Benediktovim križem v sredini, ppk niša s kipom Lurške MB, 3 enake, toda manjše nise in okrogla lina na vrhu. Vzhodna ladjina stena ima pp okno z opečnim ostenjem

prezbiterijeva preprost pp portal in enako okno, vsa stranica pa v gornjem delu stene 3 lunetasta polja. Zapadna ladjina stena ima pp okno, prezbiterijeva enako okno, vsa stranica pa v gornjem delu 2 lunetasti polji. Poleg zvonika je vidna sled nekdanjega ladjinega ogla, ko je bila cerkev še pravilno orientirana. Kapela ima enaki pp okni v obeh podolžnicah. Zvonik je brez vsakih zidcev, nerazšlenjen ter se na stene trikotno zaključujejo. Vhod v zvonik je ^{ju}nadstropju južne stene, od kamor vodijo lesene stopnice. Prvotno je bila zvonica proti zapadu odprta z ppk vratnim lokom, ki je sedaj razpadel. Sedaj je v zvonici urejena zakristija, ki ima proti severu manjše pp okence. Zvonikove stene poživilja več pp linic in na vsaki strani prazna ppk niša. Zvonove line so biferne, imajo slopiča ob strani, stebrič v sredini ter karnizo in preklado spodaj in zgoraj. Vsa zunanjsčina kaže na to, da je bila cerkev enkrat precej dvignjena.

Notranjščina: Tlak je kamenit, empora zidana ter počiva na 2 toskanskih stebrih in 2 kapastih obokih, na levi pa vodijo nanjo stopnice. Ladjo pokriva banja, katere oprogji počivata na profiliranih konsolah, v anjo pa se vrezujeta 2.5 para sosvodnic. Tla loka sta običajne ppk oblike. Kapelo pokriva podolžna kapa, prezbiterij pa banja z 2 paroma zelo ozkih sosvodnic in tristranim sosvodničnim zaključkom. Vso notranjščino pokriva dekorativna-figuralna slikarija iz l. 1914. Na kropilniku pri glavnem vhodu je napis: ~~XII~~ 17 : L. I. C: 35, nad pp portalom, ki vodi v zvonico-zakristijo pa napis: 17:L:I:C:IHS:C:M:B: 35. Zakristijo pokriva križni obok, tlak pa je kamenit. Cerkevni tlak je iz farne cerkve ter je bil sem prinešen l. 1912. Dekorativno-figuralno slikarijo iz l. 1914. so izvršili : Osvaldo Bierti, Francesco Genizatti, Aldo Savonitti in Antonio Brollo. Cerkevna notranjščina je bila v letih 1925-27 zadnjič obnovljena.

Oprava: Je preprosta, toda zanimiva.

Glavni oltar sestavljajo: safkofagasta menza, širši podstavek, prostorno močno razvita predella, nastavek, katerega nosijo 3 pari gladkih stebrov in povezuje golšasta greda, ki je sicer v sredini prekinjena, a jo povezuje golšasta greda, ki je sicer v sredini prekinjena, a jo povezuje usločeni okrajek ter atika, ki je ponovitev nastavka in jo zaključuje kartuša, obdana z akantovimi listi. Nastavkovi ušesi sta sorazmerno skromni, akantovi. V glavni dolbini sta kipa za mizo sedečih kralja Ožbalta s krokarjem in prstanom ter škofa Ajdana. Pred mizo stojijo 4 precej manjše figure, predstavljajoče služabnika v modri obleki, ki deli miloščin 3 beraškemu invalidu. Med stebri stojita kipa Matije in Matevža, ob straneh nastavka pa na konsolah kipa Gregorja Velikega in Florijana. V atiki je v niši upodobljeno Kristovo vstajenje, ob straneh pa oba sv. puščavnika Pavel in Anton. Na nastavkovih krilih sta 2 duhovnika, katerih eden drži v rokah križ, drugi pa ~~blagoslovlja~~^{oka} blagoslovljajočega otroka. Tabernakelj je preprost, bel, mlajši. Oltar je povprečne kvalitete, iz 2. četrtine 18. stol. in tipičen predstavnik našega podeželskega baroka. Kot pove kronogram v kartuši nad glavno dolbino, je bil oltar obnovljen leta 1856.

Oltarja ob Isavoloku sta manjša ter enakega koncepta. Sestavljajo ju: prizmatična menza, podstavek in prostorno razvita predella, nastavek iz para gladkih stebrov in ravne, golšaste grede ter atika, katero tvorita ovalni medaljon, obdan od bogatega akantovja in jermenja. Nastavkovi ušesi sta sestavljeni iz enakih elementov. Na levem oltarju so ohranjeni 3 leseni svečniki, na obeh pa kanon-tablice z mrežasto motiviko in rokokojsko kartušo na vrhu.

Levi oltar ima v nastavku, na konsoli stoječ in z pps okvirjem okvirjen kip Marjete, v atiki pa Neže, desni ima v nastavku kip sv. Marka v zanimivi pozici čitanja s prekrižanimi nogami, v atiki pa sedečo MB F detetom. Oba

oltarja sta iz 2. četrtine 18. stol. ter vsaj kar se plastike tiče, enako delo kot glavni oltar. Oba sta bila renovirana l. 1856.

Oltar v kapeli je posvečen MB. Ima leseno menzo, preprost podstavek, v prostor razvito predello, nastavek, katerega tvorita par stebrov in pilastrov in golšasta, v sredini usločena greda ter atika, katero nesita 2 paravolut, zaključuje pa golšasta, usločena greda in simetrična školjka. Precej razviti nastavkovi ušesi tvorita školjkovina in rocaille. V sredini nastavka stoji Immaculata, ob straneh Joahim in Ana, v atiki je sv. Duh, nad atiko Marijin monogram v žarkovju. Tabernakelj je majhen, bel, istočasen, flankiran od 2 volut. 4 svečniki so leseni, baročni. Oltar je slabše kvalitete, iz l. 1856. Prižnica je baročnega koncepta. V tlorisu je 5/8, na oglih jo krasijo stebri, v ušesastih poljih podoba 4 evangelistov, delanih olje na les. R. Baldahin enakega tlorisa krasijo podoba sv. Duha, poživiljajo pa lambrekini. Prižnica je istočasna z opravo, le da je bila l. 1856. temeljito obnovljena. Orglje so običajnega baročnega koncepta z razgibanim tlorisom in narisom ter bogato okrašene z akantom. K Ožbaltu so bile prinesene l. 1857. iz fare cerkve. Danes so precej uničene.

Ostala oprava je bp.

Oprema: Poleg Markovega oltarja visi zanimivo razpelo ljudskega izdelka iz sredine 19. stol.

V zakristiji je vsa oprema bp.

Zvonik : Je brez zvonov.

Podstrešje: Sled sedlaste strehe na ometani, s stebrasto slikarijo okrašen vzhodni zvonikovi steni ter enaka sled na vzhodni steni ladje nad kapelo, dokazuje, da je bila cerkev prvotno pravilno orientirana. Oboki so kameniti.

kapelin je opečen. Vsa stavba je bila enkrat dvignjena.

Resume: Prvotna, pravilno orientirana cerkva sv. Ožbalta je verjetno nastala še koncem srednjega veka. K tej pravzaprav nekoliko večji kapeli je bil v 17. stol. prizidan zvonik, katerega zvonica se je odpirala proti zapadu. Lastnik Ploma in prednik Slomška, Jožef Novak je v letih 1735 -36 zgradil sedanjo stavbo tako, da je stari cerkveni ladji podrl obe podolžnici, a obdržal zvonik in prezbitერიj ter dal cerkvi novo, prečno smer. Takrat so zvonico predelali v zakristijo in uredili sedanji vhod v zvonik. Nova cerkev je bila že od vsega začetka obokana. Leta 1856. so obnovili vso cerkev in takrat dvignili tudi prvotni prezbitერიj (ali pa ga sploh odstranili!) ter uredili kapelo MB. Za to govori maltasti fabion in opečni obok kapele. Ob tej priliki so dvignili vso cerkev do višine nove kapele. Zadnjič je bila cerkev obnovljena l. 1914.

Okolica: Južno cerkve se nahaja v Haseh vinska klet, katero je baje zgradil isti Jožef Novak l. 1736.

Konservatorske opombe: Cerkev je precej zapuščena. Pred leti jo je močno zamakalo. Leta 1959 je dobila novo streho.

Ostalo:

Opombe:

J. Curk: Celjska topografija (Šentjur), rkp. str. 136-138., zapiski 1960.

OKOLIŠKE KRAJE: SLOM, HOTUNJE, ZAGAJ, VRTAČE, OKROG, SPODNJA PONIKVA ,
SREŽEVICA, ZAGRADIŠČE glej ~~na to mesto~~

v zapisnik teh krajev!

Panorama kraja.

Il.Slov.1925,štev.266,št.48.

Cerkev je dobila 4 nove zvonove iz delavnice Samassa.

Zg.Danica, 1.1856,str. 140.

C.sv. Martina na Ponikvi je bila izložena iz savinjskega arhidakonata in je prišla 1.1493 pod novomeški kapitel.

Dom in svet, 1.1895,str. 633.